

POZDVIHNUTIE FINANČNEJ GRAMOTNOSTI POMOCOU NORIEM FINANČNÉHO PRÁVA – OHNISKO PREVENČIE FINANČNÝCH KRÍZ

LADISLAV BALKO

Právnická fakulta Univerzity Komenského Bratislava, Slovenská republika

Abstract in original language

Autor v úvode svojho príspevku prináša fakty o názoroch na finančné právo. Potom definuje finančné právo a poukazuje na jeho systemizáciu. V ďalšej časti sa zaoberá normami finančného práva a poukazuje na ich vplyv na finančnú krízu. Podstatná časť príspevku je potom orientovaná na konkrétnu právnu úpravu finančného sprostredkovania a ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu na Slovensku. Prináša pohľady na dva zákony, ktoré v Slovenskej republiky budú túto problematiku upravovať.

Key words in original language

Finančné právo; normy finančného práva; finančná kríza; ochrana spotrebiteľa na finančnom trhu; finančný trh; finančná gramotnosť; finančné poradenstvo; finančné služby.

Abstract

The author at the beginning of his contribution brings some facts about opinion of a financial law. Then he defines financial law and point to systemization of its. Follow-up he deals with financial law rules and theirs influence on financial crises. Substantial part of the contribution is afterwards oriented to at concrete legal regulations of a financial procurement and protection of a consumers at a financial market in the Slovak republic. He brings also view at two acts, which will regulate this matter.

Key words

Financial law; financial law rules; financial crises protection consumer at financial market; financial market; financial literacy; financial procurement; financial services.

V anotácii tejto sekcie sa píše „bez nadsázky lze říci, že vymezení obecné části finančního práva citelně chybí v celém středoevropském prostoru. Často je tak obecná část finančního práva suplována poznatky z věd ekonomických, místo právní teorie či vědy finančního práva. Cílem této sekce je proto rozbor a definice obecné části finančního práva a jejich institutů. Výstupem sekce bude soubor příspěvků zabývajících se problematikou obecné části s využitím poznatků účastníků konference a samozřejmě za použití metody komparace“.

Nemyslím si, že to je tak. Tak na Slovensku ako aj v Čechách existujú učebnice finančného práva, ktoré obsahujú všeobecné časti finančného

práva. Okrem toho my, finanční právníci prinajmenšom od roku 2005 na svojich „federálnych“ stretnutiach diskutujeme práve tom, čo kritizuje anotácia. No a aj na takýchto podujatiach sa venujeme všeobecným otázkam finančného práva. Ja osobne napríklad som aj tu v Brne na konferencii Ekonomicko-filosofické myšlení v Tradici brněnské právní Školy (K odkazu V.Chytila a V.Vybrala pred dvoma rokmi poukázal na Finančné právo a jeho vedecký rozmer v súčasnosti. Vtedy som pripomenul myšlienky profesorov Právnickej fakulty Karlovej univerzity Aloisa Bráfa, Josefa Drachovského, Václava Funka, i veľkého Karla Engliša. Prvý z nich - profesor Bráf, formuloval svoje myšlienky na prelome ešte predchádzajúcich dvoch storočí, keď mu v roku 1902 vo Všehrde vyšla séria prednášok nazvaná Finančná veda. Výsledkom uvažovania profesora Bráfa bola charakteristika finančnej vedy: „*Finanční vědou vyrozumívá se praktická věda o hospodářstvích finančních, t. j. věda o hospodářstvích jež provozují stát a samosprávní tělesa v něm, opatřující si hmotné statky ku provádění úkolů svých. Látku potřebnou dodávají vědě finanční kromě specifických bádání finančních, věda právní v celém svém rozsahu*“¹. Profesor Engliš sa v súvislosti s finančnou vedou zamýšľal nasledovne: „*Konstrukce veřejného hospodářství je solidaristická, anebo, chceme – li kolektivistická. Mluvíme – li o hranici zbytných a nezbytných potřeb, pak to nejsou potřeby subjektivní, nýbrž objektivní vzhledem k objektivnímu účelu života, zdraví, kultury atakdále. Avšak tento kruh (rodinný) jako celek jest ještě ve větší míře egoistický na venek, vůči jiným osobám a rodinám. Mezi egoisty nemůže vzniknouti kolektivistická soustava hospodářská dobrovolne. Je – li třeba a trvá-li, pak jen z donucení. Egoisté musí býti k solidarite donuceni právní normou. Hospodářství veřejné je tedy hospodářství nucené. Hospodářstvím veřejných svazků se zabývá věda finanční. Normy upravující finanční hospodářství, jsou předmětem právní vědy*“². No a napokon profesor Drachovský prednaznačil existenciu samostatného finančného práva odvolávajúc sa na Cahovo dielo Finanční veda a finanční právo publikované v Brne v roku 1921. Podľa Drachovského“ „*důležité jest vymeziti si poměr vědy finanční ke vědám právním, zejména k právu finančnímu. Norma jako zjev sociální musí býti posuzována s trojího hlediska: kausálního, účelového a formy příkazu nebo zákazu, všechna tato hlediska vedou k tomu, že norma nám ukazuje, co zpravidla tu skutečně jest, a není-li, má býti, kterýžto příkaz bude také zpravidla vynucen. Ukazuje nám stav, se kterým lidská společnost na určitém území počítá. Jest jasno, že nikdo, kdo zabývá se skutečnými poměry, nemůže nechati normovaný stav bez povšimnutí, ba, že jest nucen vzíti jej za základ svého pozorování, a kritika, která ukazuje na odchylky od skutečného stavu, vhodnost cíle a účinnost příkazu, podává pouze korektury věcného podkladu, který jest dán obsahem normy. Proto finančnovědecké*

¹ Bráf,A.: finanční veda, vydání Všehrdu, Zimní běh 1902, s. 27

² Engliš, K.: Finanční veda, nakladatelství Fr.Borový, Praha, 1929, s. 392 an.

výklady , které nepracují se základem fakt normovaných, nemají základu ve skutečných zjevech a jejich dedukce nebývají pravdivé“³.

V rámci všeobecného vymedzenia finančného práva dnes toto už samostatné právne odvetvie chaarakterizujeme ako *súbor právnych noriem upravujúcich spoločensko-ekonomické vzťahy, ktoré vznikajú v procese tvorby, rozdeľovania a využívania centralizovaných a decentralizovaných peňažných fondov (finančných zdrojov) v podmienkach štátu a samosprávnych celkov, v záujme finančného zabezpečenia (krytia) plnenia ich úloh.*⁴

Finančné právo ako samostatné odvetvie práva pozostáva z mnohých osobitných finančnoprávnych noriem, ktorých súhrn tvorí pomerne zložitý systém tohto odvetvia práva. Šírkou rozsahu právnej regulácie ide o najrozsiahlejšie odvetvie, ktoré vzhľadom na rozmanitosť predmetu právnej úpravy nemôže byť obsiahnuté v jednom kódexe. Ten by totiž musel zahŕňať právne normy regulujúce rozpočet, daňovú, poplatkovú a colnú sústavu, menu, devízy, finančný trh a jeho reguláciu, finančnú kontrolu, finančnoprávne procesy. Už z tohto je jasné, že vo vnútri systému finančného práva sa musia finančnoprávne normy deliť do uceleného systému a jeho jednotlivých konkrétnych inštitútov. Takéto členenie finančnoprávnych noriem je podmienené osobitosťou a vzájomným pôsobením finančných vzťahov, ktoré tieto normy upravujú, a teda majú objektívny základ. Právo však má za úlohu nielen vyjadrovať spoločenské vzťahy. Jeho úloha spočíva aj v ich regulácii a aktívnom pôsobení na ne. Preto aj na tvorbu systému finančného práva, na rozčlenenie jeho noriem do určitých skupín, na sformovanie finančnoprávnych inštitútov pôsobia potreby praxe. Uvedené finančnoprávne vzťahy v rámci osobitnej časti finančného práva môžeme ešte rozdeľovať na úseky.

1. Prvým z úsekov, dôležitým z hľadiska verejných financií, je úsek právnych noriem regulujúci tok výdavkov štátu, ktorého úprava je relevantná z hľadiska poznania potrieb štátu pre jeho nerušené fungovanie. Tieto vzťahy štát môže poznať v procese rozpočtovej politiky. Až keď štát, (resp. samosprávy) stanoví výšku svojich potrieb, môže sa zaoberať tým, či bude schopný tieto potreby pokryť, a teda musí určiť výšku svojich príjmov.

2. Finančné právo tvorí v rámci tejto funkcie úsek štátnych a samosprávnych príjmov. Uskutočňuje sa to prostredníctvom určovania daní poplatkov a ciel, čo zabezpečujú príslušné právne normy finančného

³ Drachovský, J.: Finanční věda, nákladem vlastním v komisi spolku československých právníků „Všehrd“ Praha 1934, s.7-8.

⁴ Pozri Bakeš, M. a kol.: Finanční právo. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 12 a n.

práva, t. j. daňové, poplatkové a colné. Finančné procesy by boli nefunkčné, ak by štát nemal silu a nástroje, ktoré by ich dávali do pohybu.

3. Tretím úsekom finančného práva je úsek peňažného obehu. V záujme jeho správneho fungovania sú tu normy regulujúce menu a devízy štátu, finančný trh a peňažný obeh.

Existencia a rozvoj finančného práva ako právneho odvetvia podmienilo vznik a rozvoj rovnomennej právnej vedy. Veda finančného práva je súhrnom vedeckých poznatkov o finančnom práve, ktorým sa zaoberajú finančnoprávni vedci. Určujúci prínos do tejto vedy vniesli predstavitelia ústavného, správneho a ďalších právnych odvetví. Veda finančného práva, podobne ako všetky právne vedy, je spoločenskovednou disciplínou a ako taká skúma spoločenské procesy spojené s formovaním, rozdeľovaním, využívaním a kontrolou peňažných prostriedkov štátom a samosprávami. Veda finančného práva sa zaoberá predovšetkým skúmaním a hodnotením finančnoprávných noriem v rôznych finančnoprávných normatívnych právnych aktoch z hľadiska ich reálnosti, efektívnosti ich úpravy, zrozumiteľnosti výkladu noriem finančného práva, ich súladu s ústavou a pod.

Na tohtoročných Dňoch práva a práve v tejto sekcii by som však naše úvahy o všeobecnej časti finančného práva, chcel posunúť trocha ďalej a prepojiť túto dovoľím si povedať „sterilnú teóriu“ s tým, kvôli čomu rozvíjame aj teóriu finančného práva. S aplikačnou praxou. Súčasné obdobie, keď prežívame finančnú a hospodársku krízu sa mi k tomu veľmi hodí. Totiž len teraz najlepšie vidíme ako fungujú normy finančného práva a čo tieto normy môžu so spoločensko-ekonomickými vzťahmi v oblasti financií narobiť. Samozrejme ekonómovia, štátnici a politici a aj právnici z rôznych odborov vyvíjajú snahy prijímať najvhodnejšie a najosožnejšie opatrenia, ktoré takmer napospol vo všetkých krajinách dostali pomenovanie „baličky“ opatrení proti hospodárskej kríze.

Takmer všetky opatrenia sa sústreďujú predovšetkým na verejné financie. Teda ide o objekt zamerania noriem finančného práva, ktorých zmenou sa snažia tak vlády jednotlivých krajín ako aj v rámci globálnych prístupov. Dochádza k úpravám „pravidiel hry“ v oblasti rozpočtov, daní a odvodov do verejnoprávnych fondov, dotácií a subvencií, akcelerujú sa postupy v oblasti menovej, a veľkými zmenami prejde finančný trh, predovšetkým jeho regulácia. Napospol tu teda ide o veľké zmeny v oblasti finančného práva. Najväčší nápor je a bude na rozpočtové opatrenia. Samozrejme prijímané opatrenia v rozpočtovej oblasti budú musieť reflektovať normy rozpočtového práva. Ďalšou významnou sférou, ktorá aj v oblasti práva bude nepochybne dosť zasiahnutá sú dane. Celosvetovo sa šíria rôzne názory o tom, aká je úloha daní v zápase s krízou. V oblasti daní sa teda nastoľujú otázky samotného smerovania daní v čase hospodárskej krízy a teda aktuálnym je potom aj problém samotnej reflexie novej daňovej politiky normami daňového práva. Samozrejme, že právo nastúpi až po vyjasnení základnej otázky: „Znížiť alebo zvýšiť dane v zápase s krízou?“

Hospodárska a fiškálna teória teda bude musieť vytýčiť smer v oblasti daní pre krízu. A normy daňového práva právne tento smer fixovať. Medzi častými opatreniami viacerých štátov sa objavil protekcionizmus, ktorého aplikáciu zabezpečia colnoprávne predpisy a ich zmeny. Hospodárska kríza sa začala ako finančná kríza. Je preto len zákonitá, že mnohé prejavy nachádza v oblasti meny. V dôsledku finančnej a následnej hospodárskej krízy došlo k poklesu kurzu meny v mnohých krajinách. Celkovo sa štáty snažia bojovať s krízou konkrétnymi krokmi v oblasti meny, najmä tým, že centrálné banky hýbu základnými úrokovými sadzbami, predovšetkým smerom dolu, aby dávali ekonomike impulzy k zlacňovaniu peňazí a tým aj potenciálnemu hospodárskemu rastu. Takže normy v oblasti meny sú dotknuté tiež. Nie je náhoda, že najviac sa prejavuje úsilie boja proti kríze v oblasti finančného trhu. Aj preto, že sa cez finančný trh vlastne finančná kríza začala. V uznesení, ktoré prijal európsky parlament 22.10.2008 víta opatrenia, ktoré môžu trhom prinavrátiť likviditu, a víta rýchlu a rozsiahlu reakciu Komisie v súvislosti s uplatňovaním pravidiel poskytovania štátnej pomoci na opatrenia prijaté v súvislosti s finančnými inštitúciami⁵. Všetky investície z verejných prostriedkov na záchranu finančných inštitúcií sa však musia byť pod verejným dohľadom, musí sa zlepšiť správa a riadenie týchto inštitúcií a to obmedzením odmeňovania, zvýšením zodpovednosti voči verejným orgánom a investičnými stratégiami v prospech reálnej ekonomiky, zdôrazňuje EP.

Normy práva finančného trhu budú ponúkať mnohé riešenia. Napríklad v podmienkach Slovenskej republiky sú už realizované aj konkrétne legislatívne kroky na riešenie situácie na finančnom trhu. Napríklad v podobe zákona o zmiernení vplyvov globálnej finančnej krízy na slovenský bankový sektor.

V načrtnutých úvahách je teda mnoho inšpirácií ako sa popasovať s fenoménom terajšej finančnej a hospodárskej krízy. Ekonomickí experti, či analytici na celom svete sa zhodujú v tom, že kríza sa neskončí s krátkom časovom horizonte. Tí pesimistickejší prognózujú krízový stav v trvaní až desiatich rokov. Vyskytujú sa názory, že svet už nebude taký ako bol pred krízou. Ktovie? Je to realita? Alebo len predpovedanie nepoznaného vývoja, ktorý sa vymkol z rúk a ktorý sa ľudstvo len začína učiť zvládať.

Aj keď nastali časy zložité, určite bude potrebné s nimi sa vysporiadať. Do celého procesu zápasu s krízou sa bude musieť zapojiť aj právo. Významné úlohy budú aj pred normami finančného práva a všetkých jeho pododvetví. Bude teda aj na nás finančných právnikov nielen ako pedagógoch, ktorí vysvetľujú normy finančného práva a normy jeho všetkých pododvetví, ale mnohí z nás využijú určite aj spoločenské volanie a ponúkne aj svoju erudíciu, poznatky a skúsenosti tiež ako kreátori finančnoprávnych noriem v nových podmienkach.

⁵ http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/004-40027-294-10-43-901-20081020IPR40025-20-10-2008-2008-true/default_sk.htm

Svoj príspevok som nazval – „Pozdvihnutie finančnej gramotnosti pomocou noriem finančného práva – ohnivko prevencie finančných kríz“. Veľmi súvisí s finančným právom. S jeho poznaním a uplatňovaním jeho noriem v praxi. Celosvetovo verejnosť má veľmi nízke povedomie o pôsobení financií v reálnom živote. Aj preto mohlo dôjsť k špekuláciám s finančnými derivátmi, s neúmernou hypotekárnou zadlženosťou a pod. A keď hovoríme o pôsobení financií tak treba podčiarknuť, že aj právne povedomie v tejto oblasti je ešte nižšie. A tak je naozaj aktuálne aby normy finančného práva pomohli dvíhať finančnú gramotnosť. Pri tejto konštatácii sa určite objaví mnoho otáznikov. Čím? A ako?

Odpoveď na tieto otázky už v podmienkach právneho poriadku Slovenskej republiky dostala aj konkrétne kontúry. V podobe konkrétnej legislatívnej iniciatívy vo dvoch oblastiach.

1. V oblasti skvalitňovania procedúr pri finančnom sprostredkovaní,
2. Pri ochrane spotrebiteľa na finančnom trhu.

Ad 1. Na Slovensku sa teraz pripravuje prijať zákon o ochrane práv spotrebiteľa na finančnom trhu⁶.

Cieľom zákona je zvýšenie ochrany práv spotrebiteľa na finančnom trhu pri využívaní finančných služieb poskytovaných finančnými inštitúciami na území Slovenskej republiky. Celý systém ochrany práv spotrebiteľa na finančnom trhu je v prvom rade orientovaný na spotrebiteľa samotného a je navrhnutý tak, aby bol schopný ochranu spotrebiteľa zaručiť.

V prvom rade pôjde o úpravu ochrany práv spotrebiteľa vo vzťahu ku všetkým inštitúciami finančného trhu, a to jednak vo vzťahu k subjektom, ktorých činnosť povoľuje a dohliada Národná banka Slovenska (banky, poisťovne, obchodníci s cennými papiermi, správcovské spoločnosti, dôchodkové spoločnosti, inštitúcie elektronických peňazí, osoby vykonávajúce platobný styk, platobné inštitúcie a finanční sprostredkovatelia), ako aj vo vzťahu k nelicencovaným subjektom pôsobiacim na finančnom trhu (osobám poskytujúcim spotrebné úvery, osobám vykonávajúcim zmenárenskú činnosť a iným osobám s obdobným predmetom činnosti).

Vzhľadom na skutočnosť, že súčasná právna úprava pre ochranu spotrebiteľa s dôrazom na ochranu spotrebiteľa na finančnom trhu, legislatívny a inštitucionálny rámec mimosúdneho riešenia sporov zo

⁶ Pozri <https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=1763&docEID=71286&docFormEID=14&docTypeEID=5&langEID=1&tStamp=20090902072123640>

zmluvných vzťahov klientov s finančnými inštitúciami a inými poskytovateľmi finančných služieb ako aj súčasný stav vo všeobecnom finančnom vzdelávaní a finančnej osvete s cieľmi a úlohami, ktoré stanovila vláda Slovenskej republiky vo svojej koncepcii ochrany spotrebiteľa v oblasti finančných služieb, zabezpečenia finančného vzdelávania a regulácie sprostredkovateľskej činnosti a poradenskej činnosti na finančnom trhu sa javia ako nedostatočné, bolo potrebné pripraviť komplexnú právnu úpravu a inštitucionálne zabezpečenie ochrany práv spotrebiteľa na finančnom trhu v Slovenskej republike.

Potrebu zvýšenia ochrany práv spotrebiteľa na finančnom trhu vyvolal rýchlo rastúci počet poskytovateľov a sprostredkovateľov finančných služieb a neustále sa zvyšujúca zložitosť a rôznorodosť nástrojov finančného trhu. Finančné inštitúcie alebo sprostredkovatelia ich služieb spravidla disponujú odbornou spôsobilosťou a finančným vzdelaním a ich činnosť je ešte podporená premyslenými formami a metódami predaja. Tým sa vytvorila informačná a odborná asymetria finančného trhu kde na jednej strane vystupujú odborne zdatní zástupcovia finančných inštitúcií a na strane druhej veľká skupina spotrebiteľov, užívajúcich finančné služby len pre svoju osobnú potrebu, ktorá je ľahko ovplyvniteľná a zraniteľná, keďže jej vedomosti a znalosti o fungovaní finančného trhu a o jeho rozličných službách nie sú dostatočné na to, aby mohli robiť kvalifikované a racionálne nezávislé rozhodnutia, nakoľko finančné služby sú im často ponúkané príliš komplikovaným a netransparentným spôsobom.

Zákon bude regulovať také opatrenia, ktoré povedú k vyššej ochrane spotrebiteľov pri poskytovaní finančných služieb. Aj keď žiadnymi opatreniami nie je možné úplne odstrániť informačnú a odbornú nerovnováhu medzi poskytovateľmi finančných služieb a ich klientmi z radov spotrebiteľov, inštitucionalizáciou ochrany práv spotrebiteľa pri poskytovaní finančných služieb je možné vytvoriť účinnú protiváhu proti ekonomicky prirodzeným záujmom finančných inštitúcií. Pre celkové zdravé fungovanie finančného trhu tak bude prínosom, keď popri fungujúcom dohľade nad podnikaním finančných inštitúcií budú existovať rovnako fungujúce inštitúty ochrany práv a záujmov spotrebiteľov na finančnom trhu. Základným cieľom zákona je vytvoriť právny rámec pre existenciu a efektívne fungovanie takýchto inštitútov.

V záujme vytvorenia potrebnej rovnováhy medzi ochranou záujmov finančných inštitúcií a férovej hospodárskej súťaže na strane jednej a ochranou spotrebiteľa finančných služieb na strane druhej, zákon ustanoví inštitucionálny systém ochrany práv spotrebiteľa na finančnom trhu. Tento systém predstavuje komplexný súbor inštitúcií na ochranu práv a oprávnených záujmov spotrebiteľov, ktorí vstúpili alebo potenciálne môžu vstúpiť do vzťahov s finančnými inštitúciami poskytujúcimi na finančnom trhu svoje služby. Podľa tohto zákona súčasťou inštitucionálneho systému ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu budú:

- a. Úrad pre ochranu finančného spotrebiteľa ako inštitúcia zriadená na účel zabezpečenia efektívneho mimosúdneho rozhodovania sporov zo zmluvných vzťahov medzi klientom a finančnou inštitúciou a na účel vykonávania inšpekčnej činnosti nad dodržiavaním práv spotrebiteľa na finančnom trhu a povinností finančných inštitúcií. Na Slovensku by teda mal začať pôsobiť „finančný ombudsman“
- b. Národná akadémia finančného vzdelávania ako inštitúcia na zabezpečovanie, koordináciu a metodické riadenie finančného vzdelávania,
- c. Fond ochrany vkladov, ktorý na základe osobitného predpisu (zákon o ochrane vkladov) sústreďuje peňažné príspevky bánk a pobočiek zahraničných bánk na poskytovanie náhrad za vklady uložené v bankách a v pobočkách zahraničných bánk a nakladá s nimi v súlade s týmto osobitným predpisom,
- d. Garančný fond investícií, ktorý na základe osobitného predpisu (zákon o cenných papieroch) sústreďuje peňažné príspevky poskytovateľov investičných služieb na poskytovanie náhrad za nedostupný klientsky investičný majetok a nakladá s nimi v súlade s týmto osobitným predpisom.

Fond ochrany vkladov a Garančný fond investícií sú právnické osoby, ktoré v súčasnosti existujú a svoju činnosť vykonávajú v súlade s osobitnými predpismi, na základe ktorých boli zriadené. Začlenenie Fondu ochrany vkladov a Garančného fondu investícií do systému neznamená zmenu právnej formy ani subjektivity dotknutých inštitúcií a tiež nebude dotknutá ich pôsobnosť podľa príslušných smerníc EÚ/ES.

Normy finančného práva budú určite objektu činnosti navrhovanej Národnej akadémie finančného vzdelávania, ktorá sa koncipuje⁷ ako verejnoprávna inštitúcia, ktorej sa zveruje pôsobnosť v oblasti finančného vzdelávania na finančnom trhu v rozsahu a za podmienok ustanovených týmto zákonom.

Nie je vysokou školou a jej vzdelávacie aktivity nepodliehajú akreditácii. Zákon má súčasne aj definovať finančné vzdelávanie ako proces, pri ktorom si fyzické osoby zdokonaľujú svoje znalosti o finančných službách a finančných trhoch a prostredníctvom jednorazového alebo sústavného prijímania informácií alebo inštrukcií, pričom rozvíjajú svoje vedomosti a skúsenosti, aby získali väčšiu informovanosť o finančnom riziku a príležitostiach, aby mohli robiť uvážlivé finančné rozhodnutia, aby vedeli

7

kde sa môže finančný spotrebiteľ domáhať svojich práv, aby boli schopní urobiť všetky účinné kroky k zväčšovaniu svojho finančného majetku alebo zlepšujú kvalitu svojich teoretických znalostí a praktických schopností pre vykonávanie odborných činností, pre ktoré je takéto vzdelávanie nevyhnutné,

Pôsobnosť akadémie je orientovaná na tieto oblasti

- a. zabezpečuje osobitné finančné vzdelávanie a odborné skúšky osôb podľa osobitných zákonov pre oblasť finančného trhu a vykonáva s tým súvisiace aktivity,
- b. podieľa sa na všeobecnom finančnom vzdelávaní,
- c. kontroluje vykonávanie odborných skúšok osobami poverenými v súlade s týmto zákonom,
- d. metodicky riadi a usmerňuje osoby podieľajúce sa na činnostiach súvisiacich s finančným vzdelávaním a overovaním odbornej spôsobilosti osôb podľa osobitných zákonov pre oblasť finančného trhu.
- e. ustanovuje rozsah a obsah osobitného finančného vzdelávania pre jednotlivé sektory podľa osobitného zákona,
- f. vedie zoznamy vzdelávacích inštitúcií v členení na vzdelávacie inštitúcie poskytujúce takéto vzdelávanie pre verejnosť a pre vlastných zamestnancov.

Okrem týchto taxatívne určených činností ešte bude môcť

- a. zabezpečovať analýzy a prieskumy stavu finančnej gramotnosti a potrieb finančných spotrebiteľov v oblasti nadobúdania a dopĺňania informácií o finančných službách,
- b. zabezpečovať a spolupracovať pri vedení mediálnych, informačných a iných kampaní zameraných na finančnú osvetu,
- c. spolupracovať pri realizácii a propagácii finančného vzdelávania prostredníctvom masovokomunikačných prostriedkov,
- d. monitorovať propagáciu finančných služieb na území Slovenskej republiky,
- e. plniť ďalšie úlohy podľa zákona.

Má ísť o „serióznu inštitúciu“, čo dokazuje aj návrh právnej úpravy jej organizácie a riadenia. Štatutárnym orgánom má byť trojčlenné Prezídium, ktoré koná v mene akadémie, pričom na platnosť písomných právnych úkonov sa vyžadujú podpisy najmenej dvoch členov prezídia akadémie, ak

zákon neustanovuje inak. Funkčné obdobie členov prezídia akadémie je päťročné. Členom prezídia akadémie môže byť vymenovaná fyzická osoba s odbornými vedomosťami a skúsenosťami v oblasti finančnictva alebo vzdelávania, ktorá má spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu a ktorá je bezúhonná. Za odborné vedomosti a skúsenosti sa považuje u predsedu akadémie ukončené vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa a najmenej desať rokov praxe v oblasti finančnictva, z toho najmenej päť rokov praxe v riadiacej alebo vedeckej funkcii, u podpredsedu prezídia a ďalšieho člena prezídia akadémie ukončené vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa a najmenej päť rokov praxe v oblasti finančnictva, z toho najmenej dva roky praxe v riadiacej alebo vedeckej funkcii. Na funkcie člena prezídia akadémie sa vzťahuje inkompatibilita s ústavnými a podnikateľskými funkciami.

Ad 2. Podľa dizertačnej práce doktorandky autora tejto state JUDr. Mag. Stanislavy Saria „Situácia na slovenskom finančnom trhu zaznamenala v posledných rokoch z pohľadu účastníka tohto trhu ponúkajúceho svoje voľné finančné prostriedky, t. j. investora, prevratný vývoj. Na jednej strane možno pozorovať ústup od v našich podmienkach viaceré desaťročia tradičnej formy zhodnocovania kapitálu prostredníctvom vkladov v bankách, keďže občania sa postupne začínajú zaujímať o diverzifikáciu svojich úspor. Navyše v snahe o dosiahnutie vyššej ziskovosti investície rastie aj miera ochoty siahnúť po riskantnejších produktoch, čo však nie je nevyhnutne sprevádzané rastom skúseností a znalostí investora. Naopak, nástroje finančného trhu už nie sú v praxi vyhradené pre úzku skupinu majetných subjektov s dostatočným prehľadom a vedomosťami týkajúcimi sa investovania, ale sú prístupné všetkým vrstvám obyvateľstva. Na druhej strane ponuka prichádza stále s novými typmi produktov (ako napr. kapitálové či investičné životné poistenie, realitné fondy a pod.), s ktorými u nás ešte nie je dostatok skúseností a v súvislosti s ktorými je mnohokrát vzhľadom na ich komplexnosť takmer nemožné správne posúdiť a zvážiť všetky ich riziká. Napokon výrazne vzrástol aj okruh subjektov pôsobiacich na slovenskom finančnom trhu, takže ponuke bánk a sporiteľní čoraz viac konkurujú aj poisťovne, správcovské spoločnosti, dôchodkové správčovské spoločnosti či doplnkové dôchodkové poisťovne. Investor tak môže byť oslovovaný rôznymi „agentmi“, maklérmi, sprostredkovateľmi investičných služieb, poistenia, starobného či doplnkového dôchodkového sporenia, „nezávislými finančnými poradcami“ a napokon aj sprostredkovateľmi v oblasti druhého – kapitalizačného piliera dôchodkového systému, ktorých cieľom je presvedčiť ho o vhodnosti nimi ponúkaného resp. sprostredkovaného produktu alebo služby. To môže mať potom za následok, že investor ľahko stratí prehľad o tom, kde končia hranice pôsobnosti resp. zodpovednosti jedného účastníka finančného trhu a začína sféra zodpovednosti iného subjektu.

S prihliadnutím na uvedené skutočnosti sa javí nevyhnutnou tendencia zvyšovania potreby ako aj významu poskytovania finančného poradenstva. S tým je však spojených množstvo otázok týkajúcich sa povinnosti poučenia

investora o všetkých podstatných skutočnostiach, posúdenia finančného postavenia, znalostí, skúseností klienta, rozsahu a obsahu poskytovaného poradenstva, ktoré čakajú na svoju profiláciu súdnou praxou. Keďže ideálny prípad, kedy skúsený a po odbornej stránke vysoko kvalifikovaný poradca poskytne svoje služby rozhladenému klientovi s náležitými znalosťami pomerov a rizík pri dodržaní všetkých pravidiel a s prihliadnutím na záujmy a očakávania investora, sa v praxi nie vždy vyskytne, je potrebné skúmať, akými prostriedkami a za akých podmienok môže poškodený investor presadiť svoje nároky vyplývajúce z vadného poradenstva a naopak, ako sa poradca môže brániť pred neoprávneným uplatňovaním nárokov zo strany klienta.“⁸

Mnohé z týchto požiadaviek zabezpečuje Zákon o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve 186/2009 Z. z.⁹, ktorý má za cieľ je odstrániť rozdielnosť právnej úpravy finančného sprostredkovania a finančného poradenstva, ktorá existuje v právnych predpisoch pre jednotlivé sektory finančného trhu a zároveň pokryť tie oblasti trhu, ktoré neboli regulované vôbec. Kde je to však nevyhnutné a odôvodnené špecifickými podmienkami konkrétnej oblasti finančného trhu alebo odôvodnené existenciou právnej úpravy v súlade s právom Európskych spoločenstiev sú prvky osobitnej právnej úpravy v navrhovanej právnej úprave zachované. Vykonávanie činností spojených so sprostredkovaním finančných nástrojov a služieb a poskytovaním finančného poradenstva je v súčasnosti upravené osobitnými zákonmi pre oblasť poistenia a zaistenia, investičných služieb a doplnkového dôchodkového sporenia, pričom do konca roka 2006 bola činnosť sprostredkovateľov osobitne upravená tiež v oblasti starobného dôchodkového sporenia. Nová právna úprava zabezpečuje porovnateľnú ochranu spotrebiteľa pri vstupe do zmluvných vzťahov na základe ktorých sú mu poskytované finančné služby. Na základe zhodnotenia súčasnej právnej úpravy sprostredkovania a odborného poradenstva vo vybraných oblastiach finančného trhu sa vytvoril právny rámec pre spoločnú reguláciu finančného sprostredkovania a finančného poradenstva na slovenskom finančnom trhu. Nová právna úprava zohľadňuje pozitívne prvky a skúsenosti z doterajšej právnej úpravy a výkonu dohľadu nad činnosťou sprostredkovateľov, najmä v oblasti poisťovníctva a investičných služieb. Cieľom tejto právnej úpravy je zabezpečenie ekvivalentnej ochrany spotrebiteľa pri vstupe do zmluvných vzťahov, na základe ktorých sú poskytované finančné služby, navrhovaná právna úprava má dosah na celý finančný trh a určuje spoločné princípy ochrany spotrebiteľa vo všetkých oblastiach finančného trhu. Zákon upravuje finančné sprostredkovanie a finančné poradenstvo. Napriek tomu, že obsah týchto činností sa v mnohom prekrýva, účel, pre ktorý sa tieto

⁸ Podrobne In. Saria, Stanislava.: *Zodpovednosť za poskytovanie finančného poradenstva*, dizertačná práca PF UK Bratislava 2009

⁹ Podrobne pozri: <http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=2673>

činnosti vykonávajú sa výrazne líši. Cieľom finančného sprostredkovania je zabezpečiť distribúciu finančných služieb klientom, s poskytovaním informácií, analýz, odborných stanovísk a odporúčaní, týkajúcich sa ponúkaných finančných služieb. Naopak, finančné poradenstvo sa vykonáva za účelom poskytnutia informácií, odborných stanovísk alebo osobných odporúčaní spotrebiteľovi, dostatočných na to, aby mohol vykonať zodpovedné rozhodnutie o vstupe do zmluvného vzťahu s finančnou inštitúciou. Zároveň tieto informácie, analýzy, odborné stanoviská alebo osobné odporúčania nevychádzajú z obmedzenej ponuky finančných služieb.

Účelom zákona je zabezpečenie primeranej ochrany klientov, najmä tých, ktorí sú ovplyvnitelní a zraniteľní a ich vedomosti a znalosti o fungovaní finančného trhu nie sú dostatočné na to, aby mohli prijímať kvalifikované, racionálne a nezávislé rozhodnutia. Na druhej strane nie je cieľom zákona zabezpečovať ochranu osobám, ktoré túto ochranu z objektívnych dôvodov nepotrebujú a preto na základe uvedeného sú v návrhu zákona klienti kategorizovaní na profesionálnych a neprofesionálnych. Zákon vymedzuje osoby, ktoré môžu vykonávať sprostredkovateľskú a poradenskú činnosť a zároveň sa zavádza ich jednotný register, ktorý vedie Národná banka Slovenska. Jednotná registrácia umožní klientom jednoducho si overiť, či osoba disponuje požadovaným povolením. Ustanovený je tiež predmet a rozsah dohľadu nad činnosťou finančných sprostredkovateľov a finančných poradcov, ktorý je v kompetencii Národnej banky Slovenska. Zámerom tohto zákona je zabezpečiť účinnosť dohľadu a vymožitelnosť ustanovení tohto zákona. Hlavným zámerom zákona je teda vymedziť postupy a pravidlá činnosti finančného sprostredkovateľa a finančného poradcu tak, aby sa minimalizovalo riziko, že sprostredkovaná finančná služba by bola pre danú osobu nevhodná alebo nezodpovedajúca jej finančným alebo osobným možnostiam a aby existujúce pravidlá pre finančné sprostredkovanie a finančné poradenstvo boli v čo najväčšej možnej miere zjednotené na spoločnú platformu.

Celkove možno konštatovať, že úlohou nového zákona o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve je zabezpečiť spotrebiteľom adekvátnu ochranu v tých právnych vzťahoch, na základe ktorých sú im poskytované finančné služby. V súvislosti so zabezpečením ochrany spotrebiteľa v oblasti finančných služieb zákon prináša zásadne nový spôsob regulácie sprostredkovateľskej činnosti a poradenskej činnosti na finančnom trhu pre jednotlivé sektory finančného trhu (poistenie alebo zaistenie, kapitálový trh, prijímanie vkladov, poskytovanie úverov a doplnkové dôchodkové sporenie), v ňom obsiahnutá nová právna úprava tak bude mať dopad na celý finančný trh na Slovensku. Zákon vytvára právny rámec pre spoločnú reguláciu finančného sprostredkovania a finančného poradenstva na slovenskom finančnom trhu, pričom odstraňuje mnohé rozdielnosti vyplývajúce z existujúcich právnych predpisov upravujúcich finančné sprostredkovanie a finančné poradenstvo pre jednotlivé sektory finančného trhu, aby existujúce pravidlá pre finančné sprostredkovanie a finančné

poradenstvo boli v čo najväčšej možnej miere zjednotené. Zákon pokrýva aj tie oblasti finančného trhu, ktoré zatiaľ nie sú regulované.

Zákon po novom zakotvuje spoločné princípy ochrany spotrebiteľa pre jednotlivé sektory finančného trhu, vymedzuje osoby, ktoré môžu vykonávať sprostredkovateľskú a poradenskú činnosť, postupy i pravidlá finančného sprostredkovania a finančného poradenstva, pričom pre každú z týchto činností ustanovuje rozsiahle požiadavky, ktoré budú povinní dodržiavať ich poskytovatelia, zakotvuje organizačné predpoklady, podmienky na získanie povolenia od Národnej banky Slovenska pre finančné sprostredkovanie a finančné poradenstvo spolu s podmienkami pre ich výkon vrátane požiadaviek na odbornú kvalifikáciu. Zákonom sa po novom zriaďuje register finančných agentov, finančných poradcov, finančných sprostredkovateľov z iného členského štátu v sektore poistenia alebo zaistenia a viazaných investičných agentov (ďalej v texte len „register“). V novozriadenom jednotnom registri bude NBS evidovať údaje o osobách oprávnených na vykonávanie sprostredkovateľskej a poradenskej činnosti a ich sprístupnením na jej internetovej stránke budú mať klienti možnosť preveriť si oprávnenie konkrétneho subjektu na výkon finančných služieb. Subjektom poskytujúcim služby finančného sprostredkovania a finančného poradenstva zákon ustanovuje viaceré povinnosti, novo zakotvuje aj pravidlá ich činnosti vo vzťahu ku klientom, pričom zákon rozlišuje klientov z hľadiska ich finančnej gramotnosti na profesionálnych a neprofesionálnych. Zákon upravuje aj problematiku zodpovednosti za spôsobenú škodu, ukladá povinnosť poistiť sa, rieši otázku konfliktu záujmov, zakotvuje podmienky výkonu dohľadu nad finančným sprostredkovaním a finančným poradenstvom vrátane opatrení na nápravu a prípadných sankcií.

Tieto legislatívne kroky na Slovensku sú ale súčasťou oveľa širšej problematiky, v ktorej pôjde práve o normy finančného práva. Vzhľadom na historický spoločensko-ekonomický vývoj Slovenska (ale podobné je to aj v ostatných krajinách Strednej a Východnej Európy) je všeobecne nízka tzv. finančná gramotnosť.

Uznesením vlády č.447/2008 k návrhu stratégie vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií dňa 2. júla 2008 schválila vláda Slovenskej republiky materiál „Návrh stratégie vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií“¹⁰.

Vláda si uvedomuje, že prejavom kultúry spoločnosti je aj jej schopnosť pripraviť nastupujúcu generáciu na život vo sfére peňazí a získané

10

skúsenosti posúvať z pokolenia na pokolenie. Nemáme na mysli necitlivý prístup, založený na ponechaní zodpovednosti výlučne na jednotlivcovi. Ide skôr o moderné a optimálne nastavenie vzťahu zodpovednosti človeka a rodiny so spoluzodpovednosťou verejných inštitúcií a ich politikou hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti spoločnosti. Nie je možné garantovať právo na ľudskú dôstojnosť len sanáciou nezvládania životných situácií cez verejné prostriedky, určené do osobnej spotreby. Naopak svoju spoluzodpovednosť za vytváranie šancí a príležitostí môže realizovať napríklad aj prostredníctvom výchovných a vzdelávacích programov, so zameraním na osobné ekonomické fungovanie jednotlivcov a rodín.

Preto potreba plošného zavedenia vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií a vytvorenie Národného štandardu finančnej gramotnosti sa stala nevyhnutnou.

Východiskom bolo prijatie razantnejšieho celospoločenského prístupu riešenia tohto problému, zasahujúceho do troch dôležitých oblastí:

- zabezpečenia peňazí pre uspokojenie životných potrieb,
- manažovania osobných a rodinných financií,
- finančného trhu a ponúkaných finančných produktov.

Tento prístup predstavuje vyššiu formu celospoločenskej osvety, s dôrazom na prvotné budovanie súboru znalostí v najužšom vzťahu k hodnotovým postojom jednotlivca. Predpokladá to nový prístup aj k zvolenej metodike a formám vo vzdelávacom procese, ktorý musí byť významne dopĺňaný výchovnými prvkami podľa moderných európskych trendov. Len tak vznikne pravdepodobnosť vedomého prijímania ekonomických a finančných kategórií, keď budú sprostredkované na osobných a rodinných modeloch zabezpečovania životných potrieb.

Na základe štátom stanovených všeobecných cieľov, ktoré riešia spoločnosťou nastolené otázky vo vzťahu k finančnej gramotnosti, bol vytvorený Národný štandard finančnej gramotnosti¹¹. Okrem spôsobu jeho implementácie je zaujímavý pohľad na organizáciu kompetencií a na témy, ktoré rieši. Ide o také závažné otázky ako je Človek vo sfére peňazí, finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí, zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb príjem a práca, Plánovanie a hospodárenie s peniazmi, úver a dlh, sporenie a investovanie a riadenie rizika a poistenie

Národný štandard charakterizuje finančnú gramotnosť¹² ako schopnosť využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných

¹¹ www.siov.sk/ext_dok-narodny-standard-financnej-gramotnosti-verzia-1_0/11294c

¹² www.siov.sk/ext_dok-narodny-standard-financnej-gramotnosti-verzia-1_0/11294c

finančných zdrojov s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti. Finančná gramotnosť nie je absolútnym stavom, je to kontinuum schopností, ktoré sú podmienené premennými ako vek, rodina, kultúra či miesto bydliska. Finančná gramotnosť je označením pre stav neustáleho vývoja, ktorý umožňuje každému jednotlivcovi efektívne reagovať na nové osobné udalosti a neustále meniace sa ekonomické prostredie. Vzhľadom na nedostatočné skúsenosti a ešte neosvojený požadovaný stupeň zodpovednosti, súčasný absolvent strednej školy nebude vykazovať rovnaký stupeň znalostí v oblasti osobných financií ako starší, finančne gramotný dospelý. Finančne gramotní absolventi stredných škôl by však mali aspoň vo všeobecnosti chápať všetky kľúčové aspekty osobných financií. Títo absolventi budú mať istotu, že budú samostatne schopní nájsť si a použiť informácie potrebné pri špecifických finančných výzvach, zočivoči ktorým sa môžu čas od času ocitnúť. Práve v súvislosti s týmto Národný štandard finančnej gramotnosti naznačuje, akými poznatkami, zručnosťami a skúsenosťami musia pedagogickí zamestnanci a žiaci disponovať, aby mohli nepretržite rozširovať svoje vedomosti o osobných financiách podľa toho, ako sa budú meniť ich zodpovednosti a príležitosti.

Literature:

- Bakeš, M. a kol.: Finanční právo. Praha : C. H. Beck, 2003,
 - Bráf,A.: finanční věda, vydání Všehrdu, Zimní běh 1902,
 - Drachovský, J.: Finanční věda, nákladem vlastním v komisi spolku československých právníků „Všehrd“ Praha 1934,
 - Engliš, K.: Finanční věda, nakladatelství Fr.Borový, Praha, 1929,
 - Saria, Stanislava.: Zodpovednosť za poskytovanie finančného poradenstva, dizertačná práca PF UK Bratislava 2009
 - http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/004-40027-294-10-43-901-20081020IPR40025-20-10-2008-2008-true/default_sk.htm
 - <https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=1763&docEID=71286&docFormEID=14&docTypeEID=5&langEID=1&tStamp=20090902072123640>
 - <http://www.nrsr.sk/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=2673>
-

*Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition.
Brno : Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1*

- [http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/241846525653EEA4C12576410027982F/\\$FILE/Zdroj.html#_Toc239813755](http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf/0/241846525653EEA4C12576410027982F/$FILE/Zdroj.html#_Toc239813755)
- www.siov.sk/ext_dok-narodny-standard-financnej-gramotnosti-verzia-1_0/11294c

Contact – email

Ladislav.Balko@flaw.uniba.sk